

Εκκλησία και Εκκλησίες (Γεώργιος Ι. Μαντζαρίδης, Ομότιμος Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.)

[/ Πεμπτούσια](#)

Ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς στον δεύτερο λόγο του «Περί της εκπορεύσεως του Αγίου Πνεύματος» γράφει: «Το μεν ουν του ορθού διαπεσείν κοινόν εγένετο ταις εκκλησίαις απάσαις, άλλοτε άλλη διά του μακρού χρόνου λυμνηαμένου του χείρονος. Το δε διαπεσούσαν μηκέτ' επανελθειν μόνης της των Λατίνων εγένετο, καίτοι μεγίστης τε και κορυφαίας ούσης και των πατριαρχικών θρόνων εξόχου περιωπής· και ταυτόν ταύτη συμβέβηκε, μεγίστη των εκκλησιών ούση, τω μεγίστω των ζώων ελέφαντι. Ον φασι μηδ' ύπνου καιρόν επ' εδάφους ανακλίνεσθαι προς άνεσιν, τοις δε πλαγίοις άρθροις μικρόν εποκλάζοντα διαναπαύεσθαι· αν δε που τι παθών καταπέση, μηκέτ' ανίστασθαι δύνασθαι»[1]. Και συνεχίζοντας ο άγιος Γρηγόριος γράφει ότι αιτία της αδυναμίας του ελέφαντα να σηκωθεί, όταν πέσει, είναι «το βάρος του σώματος και η πολυσαρκία», ενώ των Λατίνων «ο τύφος», που αποτελεί «πάθος ανίατον»[2].

Υπάρχουν πολλές τοπικές εκκλησίες, που υπόκεινται σε πτώσεις και ανορθώσεις. Η εκκλησία όμως του Χριστού ως φανέρωση της βασιλείας του Θεού επί της γης είναι μία και αδιαίρετη. Άλλωστε φύση και σκοπός της εκκλησίας είναι η ενότητα των πάντων. Όλοι οι Χριστιανοί ομολογούμε πίστη «εις μίαν αγίαν, καθολικήν και αποστολικήν εκκλησίαν». Με το δεδομένο αυτό ο χαρακτηρισμός χωρισμένων χριστιανικών ομολογιών ως «αδελφών εκκλησιών» είναι θεολογικά εσφαλμένος. Όταν μάλιστα χρησιμοποιείται σε διαχριστιανικούς διαλόγους, γίνεται και παραπλανητικός.

Αδελφές εκκλησίες κατά την ακαινοτόμητη χριστιανική Εκκλησιολογία ήταν οι εκκλησίες Ανατολής και Δύσεως προ του σχίσματος. Μετά το σχίσμα διασπάσθηκε η αδελφότητα στο εκκλησιολογικό επίπεδο. Βέβαια όλοι οι Χριστιανοί, αλλά και όλοι οι άνθρωποι, είναι μεταξύ τους αδελφοί σε άλλα επίπεδα, ως απόγονοι του Αδάμ κ.τ.λ[3]. Εκκλησιολογικώς όμως αδελφές εκκλησίες μετά το σχίσμα είναι μεταξύ τους μόνο οι κατά τύπους ορθόδοξες εκκλησίες, που διατηρούν την ενότητα της πίστεως, την κοινωνία των αυτών μυστηρίων και τον οικουμενικό χαρακτήρα τους.

Άλλωστε μετά το σχίσμα και η Ρώμη, που ισχυρίζεται ότι αποτελεί την συνέχεια της μίας εκκλησίας του Χριστού, δεν θεωρούσε τις ορθόδοξες εκκλησίες ως αδελφές εκκλησίες. Απέφευγε μάλιστα να χρησιμοποιεί τον όρο εκκλησία στον πληθυντικό αριθμό και τον χρησιμοποιούσε μόνο στον ενικό, εννοώντας βέβαια ως

μία εκκλησία την δική της. Στο «Διάταγμα» της Β' Συνόδου του Βατικανού για τον Οικουμενισμό η «αδελφική κοινωνία της πίστης και της μυστηριακής ζωής» νοείται πάντοτε «κάτω από την καθοδήγηση της Ρωμαϊκής Έδρας». Αντίστοιχα και ο χαρακτηρισμός «αδελφές εκκλησίες» χρησιμοποιείται για να δηλώσει την σχέση των τοπικών εκκλησιών της Ανατολής μόνο μεταξύ τους, όχι όμως και με την ίδια[4].

Η χρήση του χαρακτηρισμού «αδελφές εκκλησίες» για να δηλωθεί η σχέση των ορθόδοξων εκκλησιών με την Ρώμη, που έγινε αργότερα από τον πάπα Παύλο τον Στ', αποτελεί ίσως χειρονομία καλής θελήσεως, αλλά αυτή δεν συνοδεύεται με κάποια δογματική διόρθωση. Εξ άλλου με το κείμενο της «Επιτροπής για την Διδασκαλία της Πίστεως» η Ρώμη επανέρχεται στην παλαιότερη θέση της. Έτσι υποστηρίζεται με σαφή αλλά και σαφώς διπλωματική διάθεση ότι «η μία, αγία, καθολική και αποστολική παγκόσμια εκκλησία δεν είναι αδελφή, αλλά μητέρα όλων επιμέρους εκκλησιών»[5].

Κάθε ορθόδοξη τοπική εκκλησία προσεύχεται «υπερ των αγίων του Θεού εκκλησιών», που είναι οι κατά τόπους οθόδοξες αδελφές εκκλησίες, και «υπέρ της των πάντων ενώσεως», που είναι όλοι οι διασπασμένοι Χριστιανοί και ολόκληρος ο κόσμος. Ο αποχωρισμός του δυτικού χριστιανικού κόσμου αποτελεί τραγικό φαινόμενο στην ιστορία του Χριστιανισμού. Και η ορθόδοξη εκκλησία, που έχει την συνείδηση της οικουμενικής εκκλησίας, δεν μπορεί να μην προσεύχεται και να μην εργάζεται για την ένωση όλων των Χριστιανών. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι βλέπει τις αποσχισμένες χριστιανικές ομολογίες ως «αδελφές εκκλησίες».

Ο ισχυρισμός ότι και ο πρόμαχος της Ορθοδοξίας άγιος Μάρκος ο Ευγενικός χαρακτήριζε αδιακρίτως τις εκκλησίες Ανατολής και Δύσεως ως αδελφές εκκλησίες δεν φαίνεται να ευσταθεί. Όπως μαρτυρούν σαφώς τα «Πρακτικά» της Συνόδου Φερράρας-Φλωρεντίας του Mansi, ο άγιος Μάρκος χαρακτηρίζει την εκκλησία της Ανατολής ως «αδελφήν» της Λατινικής, μόνο όταν αναφέρεται στην προ της καινοτομίας του Filioque περίοδο. Στην συνέχεια όμως, όταν γίνεται λόγος για την Σύνοδο, δεν χρησιμοποιεί τον χαρακτηρισμό αυτόν[6]. Η φράση «προς την αδελφήν αυτής, μάλλον δε προς τας αδελφάς», που αποδίδεται σε αυτόν και απαντά σε έκδοση των «Πρακτικών» του Gill[7] βασισμένη σε άλλη χειρόγραφη παράδοση, φαίνεται πως αποτελεί μεταγενέστερη προσθήκη, με την οποία μάλιστα δυσχεραίνεται η ομαλή ροή του κειμένου.

Βέβαια στην καθημερινή γλώσσα χρησιμοποιείται ο όρος εκκλησία και για τις διάφορες χριστιανικές ομολογίες. Αυτό αποτυπώνεται και στην κοινωνιολογική ορολογία. Όπως είναι γνωστό, η Κοινωνιολογία δεν είναι, και οφείλει να μην είναι, αξιολογική επιστήμη, αλλά ένα είδος «γεωμετρίας» της κοινωνικής

πραγματικότητας, που τυπολογεί τους διάφορους κοινωνικούς σχηματισμούς. Έτσι στην κοινωνιολογική ορολογία οι όροι «εκκλησία» και «αίρεση» χρησιμοποιούνται για να δηλώσουν δύο βασικούς τύπους θρησκευτικών ενσωματώσεων χωρίς καμία αξιολογική ή θεολογική διαβάθμιση. Η «αίρεση» δηλώνει θρησκευτική ενσωμάτωση ανθρώπων, που εντάσσονται σε αυτήν με προσωπική τους επιλογή, ενώ «εκκλησία» δηλώνει καθιερωμένο θρησκευτικό θεσμό με μέλη εντασσόμενα με την γέννησή τους[8].

Για τους λόγους λοιπόν αυτούς η χρήση του όρου εκκλησία με θεολογική σημασία είναι άστοχη και λανθασμένη. Ο Χριστός είναι ένας και η Εκκλησία του μία. Οποία χριστιανική εκκλησία αναγνωρίζει την ύπαρξη και άλλης ή άλλων χριστιανικών εκκλησιών με θεολογική σημασία, προεξοφλεί ότι η ίδια δεν μπορεί να είναι η εκκλησία του Χριστού. Εξ άλλου η χρήση του όρου εκκλησία σε θεολογικό επίπεδο με κοινωνιολογική σημασία είναι παραπλανητική και φαλκιδεύει κάθε ουσιαστικό θεολογικό διάλογο. Σύμφωνα με την ορθόδοξη Εκκλησιολογία ο όρος εκκλησία δεν μπορεί να καλύψει μη ορθόδοξους χριστιανικούς θεσμούς.

[1]. Γρηγορίου Παλαμά, *Περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος 2,2*, ἔκδ. Π. Χρήστου, *Γρηγορίου τοῦ Παλαμά, Συγγράμματα*, τόμ. 1, Θεσσαλονίκη 1962, σ. 78-9.

[2]. Ὅ.π.

[3]. Βλ. Γρηγορίου Παλαμά, *Ὁμιλία 1*, PG 151,9A-12B.

[4]. Βλ. *Διάταγμα γιὰ τὸν Οἰκουμενισμό*, κεφ. 3,14 (μετάφρ. Π. Ἀ. Ἀρμάου), σ.26.

[5]. Παρατηρήσεις γιὰ τὴν ἔκφραση «ἀδελφὲς ἐκκλησίαις», παράγρ. 10.

[6]. Βλ. Mansi, *Sacrorum Conciliorum Collectio*, τόμ. 31 A', στ. 511.

[7]. Βλ. I. Gill, *Actorum Graecorum Concilii Florentini*, Pars 1, Roma 1953, σ. 52.

[8]. Βλ. E. Troeltsch, *Die Soziallehren der christlichen Kirchen und Gruppen*, Tübingen ²1965, σ. 362 κ.έ.